

Sözcük (kelime), TDK Güncel Türkçe Sözlük'te "Bir veya birkaç heceden oluşan, anlamlı ses birliği; söz" olarak tanımlanmaktadır. Dilin en küçük birimi sözcüktür. Sözcükler anlamlı olabileceği gibi (bayrak, vatan, su, taş...) anlamsız da olabilir (ki, ya, tüh...). Sözcüklerin cümle içinde farklı anlama gelecek şekilde kullanılmasına **çok anlamlılık** denir.

Örnek:

"Açmak" **sözcüğünün aşağıda verilen cümlelerdeki anlamlarını inceleyelim.**

1. Evi havalandırmak için pencereleri açtı.
2. Belediye ekipleri, karla kapanan yolu açtı.
3. Telefonunu çıkarmak için çantasını açtı.
4. Sait Usta, tıkanmış boruları kısa sürede açtı.
5. Büyük salonun boyasını biraz daha açtı.

"Açmak" **sözcüğü**; **1. cümlede** "bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek", **2. cümlede** "engeli kaldırmak", **3. cümlede** "sarılmış, katlanmış, örtülmüş veya iliklenmiş olan şeyleri açık duruma getirmek", **4. cümlede** "tıkalı bir şeyi bu durumdan kurtarmak", **5. cümlede** "rengin koyuluğunu azaltmak" **anlamlarında kullanılmıştır.**

Uyarı

- Konuşurken, yazarken ya da başkalarının söyledikleri ile yazdıklarını anlamlandırırken sözcüğün cümledeki konumuna ve cümleye kattığı anlama dikkat edilmelidir.

Sıra Sende 1

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "barınmak veya baş-ka amaçlarla kullanılmak için yapılmış her türlü mimarlık eseri, bina" **anlamına gelen bir sözcük kullanılmıştır?**

- A) Evimizin önünde küçük bir bahçem var.
- B) Kadın, sokağın başında oğlunu bekliyordu.
- C) Bu yapı, mahallemize hiç yakışmadı bence.
- D) Bir anda ortamda buz gibi bir hava esti.

Sıra Sende 2

Çocuklarımızı kitaplarla tanıştırmalı ve onların kitap dostu bireyler olmasını sağlamalıyız.

"Dost" **sözcüğü bu cümlede aşağıdaki anlamlarından hangisiyle kullanılmıştır?**

- A) Sahibine sevgi gösteren hayvan
- B) İyi geçinen, aralarında iyi ilişki bulunan
- C) Bir şeye aşırı ilgi duyan, koruyan kimse
- D) Sevilen, güvenilen, gönüldaş, iyi anlaşılın kimse



Sözcükte Çok Anlamlılık

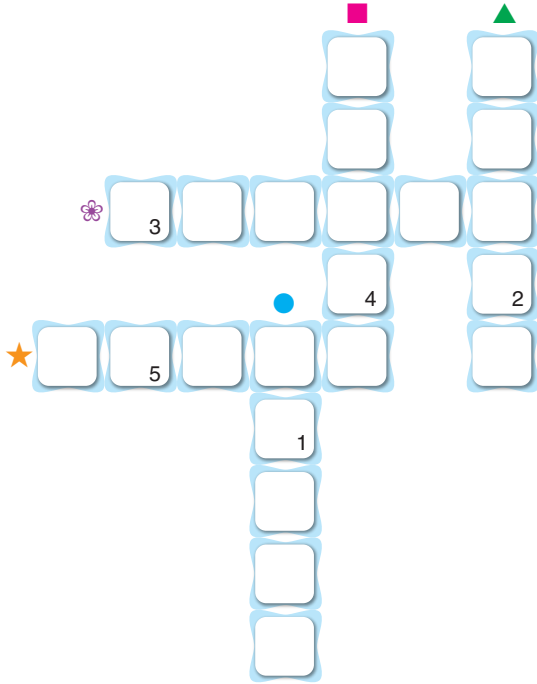


Etkinlik 1

Beynimizde bulunan sinir hücrelerinin bir diğer adı nörondur. Duyu organlarımızla algıladıklarımız, sinir hücreleriyle beynimize iletilir. Buradan da tüm vücuda sinyaller gönderilir. Yani biz, bir eylemi yaparken beynimizde yaptığımız hareketlerle ilgili bölgeler aktif hâle gelir.

Bu metindeki bazı sözcüklerin anlamı bulmacada “★, ■, ●, ▲, ✿” sembolleri ile karışık olarak verilmiştir.

Bu sözcükleri bulup, bulmacadaki yerlerine yerleştirerek “ANAHTAR KELİME”ye ulaşınız.

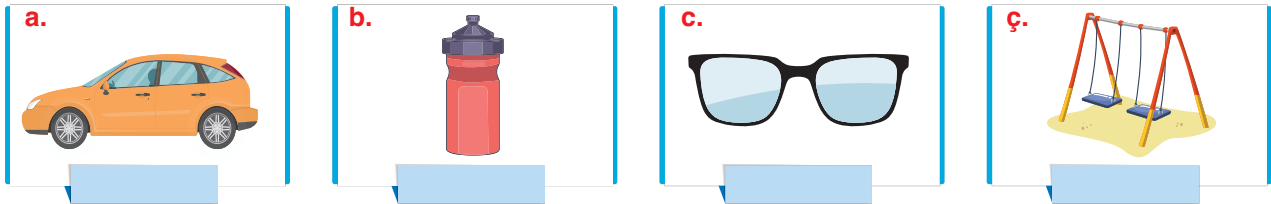


- → Kafatasının içinde beyin zarları ile örtülü, iki yarım küre biçiminde sinir kütlesinden oluşan, duyum ve bilinç merkezlerinin bulunduğu organ.
- ▲ → Eylemek işi; fiil.
- ★ → Vücudun, belirli bir görev yapan ve sınırları kesin olarak belirlenmiş bölümü; aza, örgen, uzuv.
- → Çalışan, çalışmasını sürdüren; faal.
- ✿ → Bir şey bildirmek için verilen işaret.

ANAHTAR
KELİME



Etkinlik 2



Bu görsellerle aşağıdaki açıklamaları eşleştiriniz.

1. Öğrencilerin okula su götürdükleri kap; matara
2. Görme bozukluğu olan gözlerin daha iyi görmesine veya gözleri korumaya yarayan, bir çerçeveye yerleştirilmiş çift camdan oluşan araç
3. İki ucundan iki ipile veya zincirle yüksek bir yere asılan ve üzerine oturulup sallanılan eğlence aracı
4. Tekerlekli, motorlu veya motorsuz her türlü kara taşıtı



Etkinlik 3

Ali, köpeği ve sadık dostu Karabaş ile büyümüşü. Karabaş, her sabah Ali'yi okula uğurlarken kuyruğunu sallayarak havlardı. Akşamları ise Ali ve Karabaş, parkta birlikte koşar; yorulunca da uzanıp gökyüzünü izlerlerdi. Ali üzgün olduğunda Karabaş; Ali'nin yanına sokulup, başını dizlerine koyarak onu teselli ederdi.

Aşağıda bazı harfleri ve anlamları verilen sözcükleri metinden hareketle tamamlayınız.

- a. _ K _ A M Güneşin batmasına yakın zamandan gecenin başlamasına kadar geçen zaman dilimi
- b. _ A D I _ Sadakatli
- c. Ü _ G _ N Üzülmüş, üzüntü duymuş; mahzun
- ç. _ A _ K Bir yerleşme merkezinde halkın gezip hava alması için düzenlenmiş ağaçlı ve çiçekli bahçe
- d. G _ K Y _ _ Ü Atmosferin gözle görünen bölümü; hava



Etkinlik 4

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin hangi anlamda kullanıldığını bulup “✓” sembolü ile belirtiniz.

Cümleler

Anlamlar

a. Aydınlık yüzlü insanlardan zarar gelmez.

- 1. Kötülükten uzak, temiz, saf olan
- 2. Kolay anlaşılacak derecede açık olan
- 3. Bir yeri aydınlatan güç, ışık; gün ışığı

b. Tomurcuklar, martın ortalarına doğru patladı.

- 1. Görünür duruma gelmek, ortaya çıkmak, yeşermek
- 2. Top, taşı lastiği vb. şeyler değişik nedenlerle havası inmek
- 3. Çok sıkılmak, sıkıntı ve sabırsızlığını belli etmek

c. Okullar açılınca masraf kapısı da açılıyor.

- 1. Ev gezmesi için gidilen yer
- 2. Gelir, geçim, kısmet sağlayan yer, kaynak veya imkân
- 3. Gidere yol açan gereksinim

ç. Bana lütfen mektup yazın.

- 1. Yazar olarak görev yapmak
- 2. Yazı ile anlatmak, yazıya dökmek
- 3. Bir göreve almak



1. “Soğuk” **sözcüğü** aşağıdaki cümlelerin hangisinde “duygudan, sevgiden yoksun olan, yakın ve içten olmayan” **anlamında kullanılmıştır?**

A) Soğuk tavırlarıyla hepimizi üzdü.
B) Bugün hava dünden daha soğuktu.
C) Soğuk şakalarına kimse gülmedi.
D) Dışarı soğuk diye içeri girdik.

2. • Bir bilim veya sanat dalında yeterli olmak
• İşine gelmek, uygun bulmak
• Bir dili kullanabilmek

“Bilmek” **sözcüğü** aşağıdaki cümlelerin hangisinde, verilen anlamlarından herhangi biri ile **kullanılmamıştır?**

A) Çanta almayı bildi ama çantanın parasını ödemedi.
B) Senin Almanca bilmen, işimize çok yarayacak.
C) Edebiyat bilirim, müzik bilirim; daha ne olsun?
D) Ninemi ziyaret ettim ama o, benim kim olduğumu bilemedi.

3. “Taşımak” **sözcüğü** aşağıdaki cümlelerin hangisinde “üstünde bulundurmak” **anlamında kullanılmıştır?**

A) Buğday çuvallarının hepsini köy meydanına taşıdılar.
B) Annesinden kalan yüzüğü daima parmağında taşır.
C) Evin tüm yükünü yıllardır tek başıma taşıyorum.
D) Kocaman binayı sadece dört tane ince sütun taşıyor.

4. • Konuşulanları dikkatle dinliyordu.
• Annenin sözünü dinle, ders çalışmaya başla.
• Evdeki kuralları artık kimse dinlemiyor.

“Dinlemek” **sözcüğü** bu cümlelerde aşağıdaki anlamlardan hangisine karşılık gelecek şekilde **kullanılmamıştır?**

A) İşitmek için kulak vermek
B) Birinin sözünü, öğüdünü kabul edip gereğince davranmak
C) Kulakla veya dinleme aletiyle hastayı muayene etmek
D) Uymak, baş eğmek, itaat etmek

5. “Göz” **sözcüğü** aşağıdaki cümlelerin hangisinde “görme organı” **anlamının dışında kullanılmıştır?**

A) Yaşlandıkça gözlerim yakını görmez oldu.
B) Yaşlı kadın, bir göz odada yalnız yaşıyordu.
C) Hava çok rüzgârlıydı, gözüme toz kaçtı.
D) Kadının yemyeşil ve kocaman gözleri var.

6. “Yürümek” **sözcüğü** aşağıdaki cümlelerin hangisinde diğerlerinden farklı anlamda **kullanılmıştır?**

A) Bugün eve yürüyerek gitmeye karar verdik.
B) Sıcakta çok yürüdüğüm için terledim.
C) İki adam hem yürüyor hem konuşuyor.
D) Burada işler, sizin oradaki gibi yürümez.



7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “yüzmek” sözcüğü verilen anlamıyla kullanılmamıştır?

- A) Denizde biraz yüzüp hemen sahile çıktı. (Kol, bacak, yüzgeç vb. organların özel hareketleriyle su yüzeyinde veya su içinde ilerlemek, durmak)
- B) Yıllardır Antalyaspor’un altyapısında yüzüyor. (Yüzme sporu yapmak)
- C) Tahta, suyun üstünde yüzüyor. (Bir sıvının yüzeyinde batmadan durmak)
- D) Eşyalar toz içinde yüzüyordu. (Dalgalanmak)

8. “Kıskanmak” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde “esirgemek, çok görmek” anlamında kullanılmıştır?

- A) Benden bir dilim ekmeği kıskandınız.
- B) Kardeşler birbirini hiç kıskanmazdı.
- C) Çocuk, annesini herkesten kıskanırmış.
- D) Çok başarılısın, seni çok kıskanıyorum.

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “cisimleri büyüterek gösteren alet” anlamına gelen bir sözcük kullanılmıştır?

- A) Elindeki büyüteçle karıncalara bakıyordu.
- B) Gözlüğümü çıkarınca hiçbir şey göremiyorum.
- C) Dedesinden kalma dürbünü elinden bırakmazdı.
- D) Laboratuvardaki mikroskobu kullanmalıyız.

10. Sabah güneşi, tezgâhların üzerinde parıldarken satıcılar neşeyle müşterilerini selamlıyor. Havada mis gibi nane ve fesleğen kokusu... Satıcıların önünde renk renk sebzeler, meyveler, çiçekler ve el işi ürünleri... Baharatçılardan yükselen o mis gibi kokulara, açılan sıcak böreklerin buharı ekleniyor. Dostça bir hareketlilik var pazarda, yaşama dair bir umut, bir neşe...

Aşağıdakilerden hangisi bu metindeki altı çizili sözcüklerden herhangi birinin anlamı değildir?

- A) Genellikle dükkânlarda satıcıların önündeki uzun masa
- B) Baharat alım satımıyla uğraşan kimse
- C) İyi bir rastlantı sonucunda
- D) Dosta yakışır bir biçimde; dostane

11. Etleri iki üç gün buzdolabında saklamalıyız.

“Saklamak” sözcüğü bu cümlede aşağıdaki anlamlarından hangisiyle kullanılmıştır?

- A) Görünmesine engel olmak, ortalıkta bulundurmamak
- B) Bozulmadan doğal durumları ile durmasını sağlamak; muhafaza etmek
- C) Gizli tutmak, duyurmamak
- D) Birine vermek için ayırmak



Sözcüklerin Anlam Özellikleri

Gerçek Anlam

- ▶ Bir sözcüğün akla ilk gelen anlamına **gerçek anlam** denir.

Örnek:

- ▶ Öğretmenimin elinde ince bir kitap vardı.
- ▶ Maçtan sonra hepimiz soğuk limonata içtik.
- ▶ Yemeklerin hepsi acı olunca aç kaldım.

Bu cümlelerdeki altı çizili sözcükler gerçek anlamda kullanılmıştır.

Sıra Sende 3

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük gerçek anlamda kullanılmıştır?

- A) Usta sanatçı, çok genç yaşında parladı.
- B) Tahtanın üzerindeki boyaları kazıdık.
- C) Bu meselede kimin parmağı var acaba?
- D) Halamın yaptığı kurabiyelere bayıldım.

Mecaz Anlam

- ▶ Sözcüklerin gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak kazandığı yeni anlamlara **mecaz anlam** denir.

Örnek:

- ▶ Tören sırasında çok ince bir davranışta bulundunuz.
- ▶ Soğuk tavırları nedeniyle onunla sohbet etmemiştim.
- ▶ Acı bir şekilde esen rüzgâr hepimizi üşütmeye yetti.

Bu cümlelerdeki altı çizili sözcükler mecaz anlamda kullanılmıştır.



Uyarı

Sözcüğün gerçek anlamda olup olmadığı tespit edilirken cümledeki anlamıyla akla ilk gelen anlamının aynı olup olmadığına bakılmalıdır.

Sıra Sende 4

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük mecaz anlamda kullanılmamıştır?

- A) Ülkemizde birbirinden değerli beyinler yetişiyor.
- B) Gülten Dayıoğlu, edebiyatımızın usta kalemlerindendir.
- C) İçimdeki ateş on beş yıldır sönmedi.
- D) Yaralı kuş, nihayet günler sonra uzaklara uçtu.

Terim Anlam

- ▶ Bir bilim, sanat ve meslek dalıyla ya da bir konuyla ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan sözcüklere **terim anlamı sözcükler** denir. Terimler özel anlam- lı sözcüklerdir, bu yüzden bir sözcüğün terim olması için o sözcüğün kendi alanında kullanılması gerekir.

Örnek:

- ▶ Ek, kök, ünlü, ünsüz... (Dil bilimi terimi)
- ▶ Nota, porte, solfej, vuruş... (Müzik terimi)



Ulti Not

- ▶ Bir terim, başka bir alanda da terim anlamda (kök, oyun, gövde...) kullanılabilir.
- ▶ Bir sözcük, cümle içerisinde terim anlam kazanır.

Sıra Sende 5

Bilim, sanat, meslek ya da spor dallarıyla ilgili özel kavramları karşılayan sözcüklere "terim anlamı sözcük" denir.

Buna göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde terim anlamı sözcük yoktur?

- A) Defanstaki futbolcunun sakatlanmasıyla oyuna ara verildi.
- B) Gezegenlerin Güneş'e olan uzaklığı aynı değildir.
- C) Öğretmen, derse dik üçgen çizerek başladı.
- D) Kitap okumak kadar yararlı bir etkinlik yoktur.



Etkinlik 5

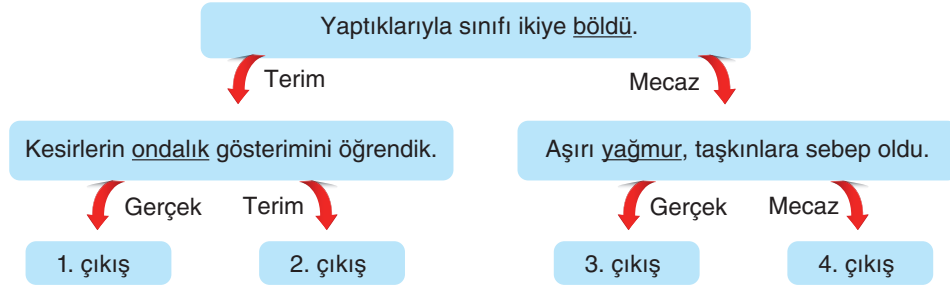
Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin anlam özelliklerini “✓” sembolü ile belirtiniz.

Cümleler	Gerçek Anlam	Mecaz Anlam	Terim Anlam
a. Yasalara göre her bireyin yaşama hakkı vardır.	☐	☐	☐
b. Başarılı işler yapmaya çalışsa da ikizinin gölgesinde kalıyor.	☐	☐	☐
c. Ağaçtan düşen kayısıları <u>yıkayıp</u> yedik.	☐	☐	☐
ç. Yemekten sonra <u>tatlı</u> yemeye ne dersin?	☐	☐	☐
d. Bu aralar oyuna fazla <u>dalınca</u> notları düştü.	☐	☐	☐
e. Kuyruklu yıldız diye bildiklerimizin çoğu <u>meteormuş</u> .	☐	☐	☐



Etkinlik 6

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerle ilgili doğru belirlemelerin olduğu çıkışlar takip edildiğinde hangi çıkışa ulaşılacağını işaretleyiniz.



Etkinlik 7

Aşağıdaki cümlelerdeki altı çizili sözcükleri terim anlamda kullanarak cümleler oluşturunuz.

a. Acaba doğru bir adam olmayı başarabildin mi?

b. Bende tiyatrocu ışığı ilk gören kişi edebiyat hocamdı.

c. Olaya bir de arkadaşının açısından bakmaya çalışsan...

ç. Bu işi basamak olarak kullanıp ticarete atılacaktı.



1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük mecaz anlamda kullanılmıştır?

- A) Çamaşırları güneş alan bir yere düzgünce astı.
- B) Misafirler gelir gelmez çaydanlığı ocağa koydu.
- C) Ahmet Usta kadar yürekli birini görmedim.
- D) Kalabalık bir aile olduğumuzdan geniş bir ev aldık.

2. Bir sözcüğün bilim, sanat, spor gibi özel alanlarla ilgili kazandığı anlama "terim anlam" denir.

Buna göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük terim anlamda kullanılmıştır?

- A) Türkçede isim ve fiil olmak üzere iki çeşit kök vardır.
- B) Yere düşen kalemini almaya çalışırken kendisi de düştü.
- C) Arkadaşıyla sinemaya gidip gösterime yeni giren filmi izledi.
- D) Kitabın kapağını açınca ilk sayfasında kendi ismini gördü.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük gerçek anlamda kullanılmıştır?

- A) Bugün okulda âdeta bir tören havası vardı.
- B) Evden çıkarken atkısını boynuna sardı.
- C) Notaları düzgün çıkarmak için parçalıyorum.
- D) O sözler yüzünden kalbime bir ağırlık çöktü.

4. Kardeşinin anlamsız sözleri karşısında çıldıracak gibi olur, odadan hemen uzaklaştı. Kardeşine duyduğu kızgınlık, gün içinde onu rahatsız etse de akşam olunca kardeşine sarılmadan edemezdi.

Bu metindeki sözcüklerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) "Kardeş" sözcüğü, gerçek anlamda kullanılmıştır.
- B) "Çıldırmak" sözcüğü, gerçek anlamda kullanılmıştır.
- C) "Uzaklaşmak" sözcüğü, mecaz anlamda kullanılmıştır.
- D) "Kızgınlık" sözcüğü, mecaz anlamda kullanılmıştır.

5. Yazar, kalemini bu kez geçmişe çevirmiş; tür olarak I anıyı tercih etmişti. Onun yazılarında her zaman bir II samimiyet sezilir, okuyucu da kendini bu samimiye- III tin içinde bulur.

Bu metinde numaralanmış sözcüklerin cümlelerde kazandığı anlam özelliği aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

	I	II	III
A)	Gerçek	Mecaz	Terim
B)	Gerçek	Terim	Gerçek
C)	Terim	Mecaz	Mecaz
D)	Gerçek	Mecaz	Gerçek

**6. “Yol” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde gerçek anlamda kullanılmamıştır?**

- A) Şehre giden yol, kar yüzünden tamamen kapanmıştı.
- B) Bu işte başarılı olmak istiyorsan önce doğru yolu seçmelisin.
- C) Kamyon, virajlı yolda yavaş yavaş ve temkinli ilerliyordu.
- D) Yol boyunca sıralanan ağaçlar, çok dikkat çekiyordu.

7. “Kök” sözcüğü; bitki bilimi, matematik ve dil bilgisi alanlarında terim olarak kullanılabilir.

Buna göre “kök” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde, söz edilen alanlardan herhangi biriyle kullanılmamıştır?

- A) Tahtada yazan sözcüklerin kökünü tek tek bulduk.
- B) Turp, patates, pancar gibi bitkilerin yumru şeklinde kökleri vardır.
- C) Sayıların kökünü bulmak için alıştırmaya yapmalısın.
- D) Dişimi kökünden sökmek, sandığım kadar kolay değilmiş.

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük mecaz anlamda kullanılmıştır?

- A) Duyduğu sözlerden sonra çok üzüldü.
- B) Alışverişten dönünce elindekileri bıraktı.
- C) Gönlünde beslediği duygular açığa çıkmıştı.
- D) Soğuk havaya rağmen yürüyüşe çıktılar.

9. Aşağıdaki tabloda, numaralanmış cümlelerdeki altı çizili sözcüklerin anlam özellikleri “✓” sembolü ile belirtilmiştir.

		Gerçek Anlam	Mecaz Anlam
I.	Osmanlı zamanında <u>taht</u> kavgaları olmuştur.		✓
II.	Fen bilgisi <u>dersinde</u> deneyler yapıyoruz.	✓	
III.	Yaşadığı olaylar iç dünyasında büyük <u>yaralar</u> açtı.		✓
IV.	Üç yıldır bu şehre nedense <u>ısınmadım</u> .	✓	

Buna göre tabloda numaralanmış satırların hangisinde yanlışlık yapılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV

10. Günümüzde hava kirliliği, en ciddi çevre sorunlarından biri olarak öne çıkıyor. Hava kirliliği; solunum ve dolaşım sistemlerine zarar vererek baş ağrısı, astım ve bronşit gibi hastalıklara yol açabiliyor.

Bu metindeki sözcüklerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) “Hava” sözcüğü, gerçek anlamda kullanılmıştır.
- B) “Çevre” sözcüğü, gerçek anlamda kullanılmıştır.
- C) “Astım” sözcüğü, terim olarak kullanılmıştır.
- D) “Hastalık” sözcüğü, mecaz anlamda kullanılmıştır.



Eş Anlamlı (Anlamdaş) Sözcükler

- Yazılışları ve okunuşları farklı olmasına rağmen aynı anlamı taşıyan sözcüklere **eş anlamlı sözcükler** denir. Eş anlamlılık ilişkisi, çoğunlukla Türkçe sözcüklerle dilimize yabancı dillerden girmiş sözcükler arasındadır.

Örnek:

- okul - mektep
- yaşlı - ihtiyar
- rehber - kılavuz
- konuk - misafir



Ulti Not

- Eş anlamlı sözcükler her zaman birbirinin yerine kullanılamaz. Örneğin “kalp” ve “yürek” sözcükleri eş anlamlıdır ancak “Ayhan amca yürekli biridir.” cümlesinde “yürekli” sözcüğü yerine “kalpli” sözcüğü getirilemez çünkü bu cümlede yürekli sözcüğü “hiçbir şeyden korkusu olmayan” anlamında kullanılmıştır.



Sıra Sende 6

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “sağlık” sözcüğünün eş anlamlısı kullanılmıştır?

- A) Dedemin sıhhati yerinde bu aralar.
- B) Hastaydım ama ilaç alınca iyileştim.
- C) Karşımda kanlı canlı bir genç vardı.
- D) Yaşlıydı ama bedensel olarak güçlüydü.

Yakın Anlamlı Sözcükler

- Yazılışı ve okunuşu farklı olan, anlamdaş gibi görüldüğü hâlde birbirinin yerini tamamen tutamayan yani aralarında anlam farklılığı bulunan sözcüklere **yakın anlamlı sözcükler** denir.

Örnek:

- basmak - çiğnemek - ezmek
- saçmak - dağıtmak
- tutmak - yakalamak
- tanıdık - bildik



Sıra Sende 7

Bu işten bıktım artık, diye dert yanıyordu.

Aşağıdakilerin hangisinde bu cümledeki altı çizili sözcüğün yakın anlamlısı kullanılmıştır?

- A) Çocukların yaramazlığından usandım.
- B) Bu saate kadar ofiste çalışınca yoruldu.
- C) Üst komşunun gürültüsünden yılmıştık.
- D) Bu yaz herkes sıcak havadan bezdi.

Zıt (Karşıt) Anlamlı Sözcükler

- Birbirine karşıt özellik, durum, kavram, olgu ya da eylemleri anlatan sözcüklere **zıt anlamlı sözcükler** denir.

Örnek:

- zengin - fakir
- doğru - yanlış
- aşağı - yukarı
- gitmek - gelmek



Ulti Not

- Sözcüğün zıt anlamlısıyla olumsuzunu birbirine karıştırılmamalıdır:

Örnek:

- Çarşıya yeni bir dükkân açtık.

Olumsuz: açmamak **Zıt (Karşıt):** kapatmak

- Sözcüklerin karşıt anlamlı olabilmesi için her ikisinin de gerçek ya da mecaz anlamı olması gerekir.

Örnek:

- Dolu olan kutuları buraya bırakın. (Gerçek anlam)

- Boş hayallere kapılmayın. (Mecaz anlam)

Bu cümlelerde “dolu” ve “boş” sözcükleri birbirinin zıt anlamlısı değildir çünkü “dolu” sözcüğü gerçek, “boş” sözcüğü mecaz anlamıyla kullanılmıştır.

Sıra Sende 8

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde zıt anlamlı sözcükler bir arada kullanılmamıştır?

- A) Masaya neşeli oturdu ama duyduklarından sonra üzgün kalktı.
 B) Borçlanmak istemiyorsan giderlerini gelirin göre ayarla.
 C) Fen bilgisi dersinde sınırların katı hâlde gelişini gözlemledik.
 D) Kim haklı, kim haksız tartışmasına girerseniz ilerleyemeyiz.



Etkinlik 8

Aşağıdaki cümlelerdeki altı çizili sözcüklerin eş ve zıt anlamlılarını yazınız.

Cümle	Eş Anlamlısı	Zıt Anlamlısı
a. Hasan amcam çok <u>pintidir</u> .		
b. II. Dünya <u>Savaşı</u> , Avrupa'yı yakıp yıkmıştır.		
c. Kendine bu işten bir <u>yarar</u> sağlamadın mı?		
ç. Bugün sokaklar nasıl da <u>issiz</u> , kimse yok.		
d. Arabayı çok <u>süratli</u> sürdüğünüzü söylüyordu.		
e. Bu okula çok <u>uzak</u> köylerden gelen çocuklar var.		
f. Gökhan'ın büyük dedesi çok <u>zenginmiş</u> .		

Eş Sesli (Sesteş) Sözcükler

- Yazılış ve okunuşları aynı ancak anlamları birbirinden farklı olan sözcüklere **eş sesli (sesteş) sözcükler** denir. Bu sözcükler, yalın hâlde olabildikleri gibi ek almış hâlde de olabilir.

Örnek:

- yüz, satır, yazı, kart, saz...

Ulti Not

- Dilimizde düzeltme işareti (^) olan sözcüklerde okunuşları, yazılışları ve anlamları farklı olduğu için sesteşlik özelliği aranmaz.

Örnek:

- adet - âdet ► kar - kâr ► hala - hâlâ

- Bir sözcüğün gerçek, mecaz ve terim anlamları kendi içlerinde sesteşlik oluşturmaz.

Örnek:

- Uyandığımda etraf aydınlıktı. (Gerçek anlam)
 ► Aydınlık bir gelecek istiyorum. (Mecaz anlam)
 ► Eş seslilik ile çok anlamlılık birbirine karıştırılmamalıdır.

Sıra Sende 9

Aşağıdaki cümlelerdeki altı çizili sözcüklerden hangisinin eş seslisi yoktur?

- A) Meyve özünden reçel ve marmelat yaptım.
 B) Altı aydan önce bebelere ba verilmez.
 C) Eskiden oteller yerine hanlar varmış.
 D) Sağ kolumdaki ağrı beni çok endişelendiriyor.



Etkinlik 9

Aşağıdaki eş sesli sözcükleri iki farklı anlamda birer cümle içinde kullanınız.

a. El

b. Satır

c. Bağ

**Somut ve Soyut Anlamlı Sözcükler**

- Duyu organlarından herhangi biriyle algılanabilen varlıkları karşılayan sözcüklere, **somut anlamlı sözcükler** denir: taş, hava, rüzgâr, kazak, saat...

Örnek:

- Koltukların yüzü eskimeye başladı.
- İlkbaharda kırlar yemyeşil olur.
- Fırından mis gibi kokular geliyor.
- Duyu organlarının hiçbirleriyle algılanamayan; duygu, düşünce ve kavramları karşılayan sözcüklere **soyut anlamlı sözcükler** denir: sevgi, umut, hüznün, akıl, sevinç...

Örnek:

- Herkese saygı duymak zorundayız.
- Güven, insanları birbirine yaklaştırır.
- Öfkeyle hareket edenler, zararlı çıkarlar.

**Uyarı**

Sözcükler, tek başlarına somut veya soyut anlamlı görünebilir. Doğru olan, sözcüğü cümle içerisinde değerlendirmektir.

Sıra Sende 10

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük somut anlamlıdır?

- A) Doğaya olan merakını yitiren insan bilim yapamaz.
- B) Öğrencilerimiz bize büyük gurur yaşattı.
- C) Kibir kadar insana zarar veren bir şey yoktur.
- D) Babam pencerenin yanındaki koltukta kitap okuyor.

**Etkinlik 10**

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin somut mu soyut mu olduğunu “✓” sembolü ile belirtiniz.

Cümleler	Somut	Soyut
a. <u>Zaman</u> hızla geçiyor, elinizi çabuk tutun.	☐	☐
b. Merdivenlerden düşünce <u>ayağı</u> kırılmış.	☐	☐
c. Sende de hiç <u>yürek</u> yokmuş, hemen kaçtın.	☐	☐
ç. Boşuna <u>akıl</u> yaşta değil baştadır, dememişler.	☐	☐

Genel ve Özel Anlamlı Sözcükler

- Birden çok varlığı veya kavramı karşılayacak anlama sahip sözcükler, **genel anlamlı sözcükler** denir. Başka bir deyişle bir sözcük, bir türün tamamı için kullanıldığında genel anlamlı olur. Genel anlamlı sözcükler, söyleyişte tekil olmasına rağmen aynı türdeki bütün varlıkları ifade eder.

Örnek:

- Varlık - Canlı - İnsan - Erkek

Burada sözcükler genelden özele doğru sıralanmıştır.

- Ev, bir insanın en güvenli yeridir.

Bu cümlede herhangi bir evden değil, tüm evlerden söz edildiği için “ev” sözcüğü genel anlamda kullanılmıştır.

- Bir varlığı veya kavramı karşılayacak anlama sahip sözcüklere **özel anlamlı sözcükler** denir. Özel anlamlı sözcüklerin anlam sınırı, genel anlamlı sözcüklere göre daha dardır.

Örnek:

- Erkek - İnsan - Canlı - Varlık

Burada sözcükler özelden genele doğru sıralanmıştır.

- Evimiz, denize çok yakın.

Bu cümlede sadece sahip olunan ev kastedildiği için “ev” sözcüğü özel anlamda kullanılmıştır.

Ulti Not

- Sözcüklerin genel veya özel anlamlı oluşları, kullanıldıkları cümlelere göre değişir.

Örnek:

- “Mahalleler, çocukların yetişmesinde önemli rol üstlenir.” cümlesinde geçen “mahalle” sözcüğü, bütün mahalleleri kastettiği için genel anlamlıdır.
- “Mahallemizde her yaştan çocuk var.” cümlesinde geçen “mahalle” sözcüğü, belli bir mahalle için kullanıldığından özel anlamlıdır.

Sıra Sende 11

“Öğretmen” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde genel anlamda kullanılmıştır?

- A) Öğretmenimiz okula herkesten önce gelir.
- B) Okuldaki öğretmenler toplantı yapıyor.
- C) Öğretmen; geleceğin mimarı, gençlerin ışığıdır.
- D) Koridorun başında nöbetçi öğretmen var.

Etkinlik 11

Aşağıdaki sözcükleri genel anlamlı ve özel anlamlı olacak şekilde cümlede kullanınız.

a. Çocuk

Genel anlam

Özel anlam

b. Köpek

Genel anlam

Özel anlam

c. Taş

Genel anlam

Özel anlam

Nitel ve Nicel Anlamlı Sözcükler

- Herhangi bir şeyin sayılabilen, ölçülebilen, artıp azalabilen (uzunluk, kısalık, mesafe, ağırlık vb.) durumunu bildiren sözcükler **nicelik**le ilgilidir.

Örnek:

- Kâğıda ince bir çizgi çizdi.
- Büyük bir bahçemiz var.
- Odamızın çoğu çok dar.

Bu cümlelerdeki altı çizili sözcükler nicel anlamda kullanılmıştır.

- Herhangi bir şeyin nasıl ve ne gibi niteliklere sahip olduğunu ifade eden anlam **nitel anlam**dır.

Örnek:

- İnce ruhlu insanları severim.
- Büyük bir lider olmak istiyorum.
- Olayları dar bir bakış açısıyla yorumluyordu.

Bu cümlelerdeki altı çizili sözcükler nitel anlamda kullanılmıştır.

Sıra Sende 12

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “ucuz” sözcüğü nitel anlamda kullanılmıştır?

- A) Aldığı çanta çok ucuzmuş.
- B) Biletleri çok ucuza aldım.
- C) Bu semtteki evler çok ucuzdur.
- D) Yapılan iyilikleri ucuz bir teşekkürle geçiştirdi.

Sıra Sende 13

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük nicel anlamlıdır?

- A) Çok görmeli bir bina olduğundan binanın fotoğraflarını çektik.
- B) Sorduğu sorulardan ne kadar akıllı olduğu anlaşılıyor.
- C) Dolabım çok küçük, içine hiçbir şey sığdıramıyorum.
- D) Evleri hem çok genişti hem de çok zevкли döşenmişti.



Etkinlik 12

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin anlam özelliklerini (nitel veya nicel) yazınız.

Cümleler	Anlam Özellikleri
a. Şehrin en <u>yüksek</u> binasında oturuyorlarmış.	
b. Benim de gördüğüm en <u>güzel</u> kız Nihan'dı.	
c. Çarşıya çıkınca <u>kalın</u> bir mont almak istiyorum.	
ç. Yakın çevrede <u>küçük</u> ve bahçeli bir ev arıyoruz.	
d. Sibel'in seçtiği arkadaş hiç de <u>kaliteli</u> değildi.	
e. <u>Geniş</u> bir insandı, bu nedenle işleri stres yapmadan hallediyordu.	
f. Bizi çok <u>sıcak</u> karşıladılar, bizimle epey ilgilendiler.	
g. Güneş görmediğinden yazın da sınıfımız <u>soğuk</u> olur.	

Aynı Kavram Alanına Giren Sözcükler

- Ortak ya da benzer işlevleri olan fakat farklı anlamlar taşıyan sözcükler **aynı kavram alanına giren sözcükler**dir.

Örnek:

- Gol, korner, kaleci, defans...
- Gül, lale, sümbül, menekşe...



Sıra Sende 14

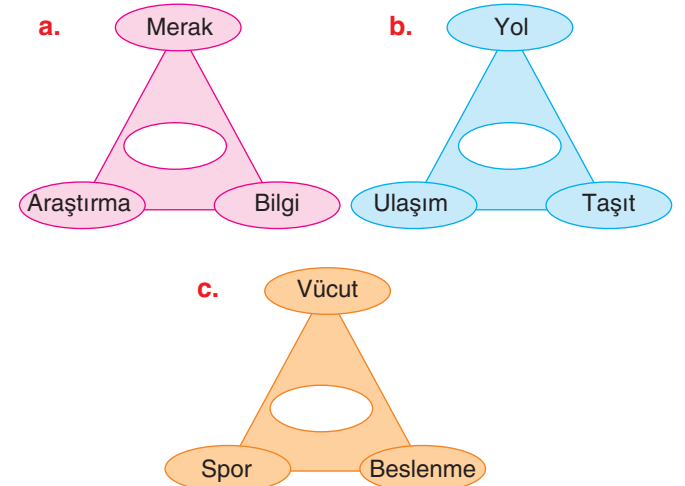
Aşağıdaki cümlelerin hangisinde aynı kavram alanına giren sözcükler bir arada kullanılmamıştır?

- A) Eğitim - Okul - Öğrenci - Veli
- B) Sinema - Eğlence - Futbol - Sanat
- C) Hasta - Doktor - Sağlık - Hastane
- D) Anne - Baba - Aile - Yuva



Etkinlik 13

Aşağıdaki şekillerde boş bırakılan yerlere çevresindeki sözcük ya da sözcük gruplarının çağrıştırdığı kavramı yazınız.



Yabancı Sözcüklerin Türkçe Karşılıkları

- Türkçe, köklü bir dildir dolayısıyla tarihî süreç içerisinde diğer dillerle etkileşime girerek sözcük alışverişi içinde bulunmuştur. Bu sözcüklerden bazıları artık dilimizin ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Yabancı dillerden alınan bazı sözcükler ise henüz Türkçeye tam anlamıyla yerleşmemiştir. Bu sözcüklerin Türkçe karşılıklarını kullanmak gerekir.



Sıra Sende 15

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “agresif, ekstra, star” sözcüklerinden herhangi birinin Türkçe karşılığı kullanılmamıştır?

- A) Ali ne kadar da bilgili bir insanmış meğer.
B) Çocuğun saldırgan davranışları olmuş.
C) O, girdiği her ortamın yıldızı olurdu.
D) Sınav için fazladan çalışma yapmamışlar.



Etkinlik 14

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin Türkçe karşılıklarını yazınız.

Cümleler

Türkçe Karşılığı

a. Filmin galasına ünlü sanatçılar akın etti.

b. Spontane başlayan arkadaşlıklar sağlam olur.

c. Olayın sonuçlarına ülke çapında değil global ölçüde bakalım.

ç. Ne kadar pesimist bir insan olduğunuzu hepimiz biliyoruz.

d. Çantanın imitasyonu aslından daha güzel görünüyor.

e. Kitapları son değişikliklere göre revize etmek gerekiyor.

f. Şirketler arasında bir konsensus sağlanırsa kazancımız artar.

g. Ailece yapılan aktiviteler çocuğu olumlu etkiler.

ğ. Şirketimizin muhasebe departmanına eleman arıyoruz.

h. Üniversitenin kampüsü eğlenceli etkinliklere sahne oldu.